

jevi odsotnosti prebrano v ljubljanski Zadrugi 13. februarja 1896. Osnovni vrednoti — naturo in moralno neoporečnost kmetstva, socialnega sloja, ki je nacionalnost v primerjavi z meščanstvom še ohranil — ki ju je našel v predavanju in Kettejevi korespondenci, deduktivno posplošuje na metaforiko »kmetškega« cikla Jagneč, Na mostu, Ah, zapojte, Staro srečo zopet si mi dala, Le ti, dekle, ostani, V mlinu, Romanca, Večer itd.), pri čemer mu identifikacijo pesniške resnice z resnico pesnikovega življenja potrjuje znana misel Ivana Prijatelja, da »Aleksandrov bolj išče poezijo, Kette pa jo bolj živi«. Oboje mu daje izhodiščno možnost, da raziskuje rušenje omenjene identifikacije v Kettejevi reflektivni in filozofski liriki (Izprehod, Noč na poljani, Črne noči, Kadar za gorami, Moj Bog itd.), ki razodeva Kettejevo resnico o osnovnih eksistencialijah (Bogu, smrti, življenju, človeku), hkrati pa zaobsega resnico poezije kot iluzijo, ki povsem soglaša s tedanjim iluzornim, psevdorealnim pojmovanjem naroda in njegove zgodovine. Deskripcija ontološke strukture je pri Grafenauerju vse skozi precizna, verifikacija dosledna in jasna, kar potrjuje njegova sklepna sodba, da je strukturo Kettejeve poezije mogoče opisati tudi drugače, da pa je njegova metoda mogla opaziti iluzijo in igro Kettejeve poezije, ne da bi se poistila z njo in obenem odkrila blokado, ki zavira komunikacijo, ne le v bralcu, temveč tudi v zgodovini.

Variabilnost Koblarjeve metode potrjuje izhodiščni podatek, da avtorjeva smrt zahteva prevrednotenje Bevkovega dela, ki se nam je za njegovega življenja kazalo kot nastajajoči, še ne končani proces, smrt pa

se je izenačila z rojstvom in zaključila ter zaokrožila njegov ustvarjalni opus. Tako izhodišče zahteva bibliografski pristop k obravnavanju osrednjega Bevkovega teksta: romana Kaplan Martin Čedermac. Vzroki za ta tekst, kot za vse druge, temeljijo v avtorjevi osebnosti, ki je odzivna na vse specifičnosti sveta, ki ga je živel, zaradi česar je vsak tekst neposredno povezan z drugimi pisateljevimi deli. Geneze romana Koblar ne išče torej samo v motivih in nastajanju dela, v zgodovinski situaciji, živem modelu za osrednjega junaka, v Bevkovi maksimalni družbeni, nacionalni in pisateljski angažiranosti, temveč prav v začetkih Bevkovega ustvarjanja in njegovi rasti do obravnavanega romana, njegovo specifičnost pa osvetljujejo tudi kasnejša dela ne glede na zvrst in žanr. Gradivo — zgodovinsko, biografsko, bibliografsko in jezikoslovno, na katerem temelji Koblarjeva razlaga fabule, kompozicije, ideje, jezika in stila obravnavanega dela, je bilo v celoti že objavljeno v opombah k posameznim zvezkom Bevkovega Izbranega dela, v pričujoči knjigi je dobilo bolj strnjeno in urejeno podobo in nam sporoča resnico, da Kaplan Martin Čedermac tudi v luči novega pogleda na celotno pisateljevo delo ne doživlja nove interpretacije idejnih, fabulativnih, kompozicijskih in stilskih plasti, temveč s širšimi biografsko historičnimi in idejno stilskimi argumenti pristaja na mesto, ki ga je romanu slovenska literarna zgodovina že določila.

Obe knjigi je opremil Janek Vidic, prvo z ilustracijami Vladimira Lakoviča, drugo z risbami Iveta Šubica.

Tone Pretnar
Filozofska fakulteta v Ljubljani

PRVA KNJIGA SKOKOVEGA ETIMOLOŠKEGA SLOVARJA*

Prvi del srbohrvaškega etimološkega slovarja obsega 778 strani oz. gesla do črke J (zadnja obravnavana beseda je *jũzbaša*). V njem najdemo poleg popisa uporabljene literature in kratik ter kazala tudi predgovor s splošnimi podatki o piscu in knjigi sami. Iz njega izvemo, da je Skok slovar pripravljal dalj časa, javno pa je to razglasil že l. 1948, torej potem, ko je imel za seboj že bogato znanstveno delovanje. Naslednjega leta je to delo podprla JAZU in ga uvrstila med svoje delovne načrte. Teda j je piscu dodelila tudi pomočnika, V.

Putanca, člana inštituta za jezik pri JAZU, in zbiranje gradiva po domači in strokovni literaturi se je nadaljevalo z okrepljenimi močmi. Vendar pa slovar ni imel sreče. Trdovratna bolezen dela ni mogla pretrgati, a ustavila oz. zavrila ga je piščeva smrt leta 1956. Nadaljevali so ga šele po letu 1961, ko je V. Putanec iz dotlej zbranega gradiva začel oblikovati dokončno besedilo za tisk. Medtem se je večkrat zamenjalo

* Petar Skok, *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I*. Priredil Valentin Putanec, izd. JAZU. Zagreb 1971.

uredništvo in tudi to je verjetno slabo vplivalo na slovar. Zadnja urednika sta akademika M. Deanovič in Lj. Jonke.

Ta težko pričakovani slovar vsaj deloma zapolnjuje vrzel v srbohrvaški zgodovinski in narečni leksikografiji, saj doslej takega temeljnega dela ni imela, a si je brez njega težko misliti druge študije. Doslej si je bilo treba pri študiju srbohrvaškega besedja pomagati bodisi s splošno slovanskimi etimološkimi slovarji, npr. Miklošičevim ali Bernekerjevim, in s slovarji posameznih slovanskih jezikov, bodisi z že zastarelim Daničićem, etimološkimi pripombami v akademskem slovarju in pa z raznimi drobci, raztresenimi po literaturi.

V tem poročilu se ne morem spuščati v nadržbnosti pa tudi v etimološka razglabljanja ne, zato se bom omejila predvsem na nekatere posebnosti. Slovar je široko zasnovano delo in iz njega se zrcali vsa širina piščevega znanstvenega zanimanja. Pri-tegoval ga je kulturni prostor, s katerim so se srečali Slovani, ki danes govoré srbohrvaško, pa tudi kulturni prostor, v katerem so živeli kasneje. Skok je velik del svojih moči namenil vprašanjem pred-slovanskega in predromanskega substrata na Balkanu, vliko pa se je ukvarjal tudi z adstratom, zlasti z romanskim in turškim. Zato ni nič čudnega, če so te besede obdelane bolje in nadrobneje, kot je obdelana slovanska leksika. Pisec je pritegnil bogato gradivo, številne dialektizme, zapise iz spomenikov in starih slovarjev pa tudi toponime, hidronime, antroponime in podobno. Pri zbiranju besed se je opiral predvsem na akademski slovar in gradivo zanj, posegal pa je tudi po drugi literaturi. Velika odlika tega dela je prav obsežnost srbohrvaškega gradiva, saj je v pretres pritegnilo marsikaj novega.

Že bežen pogled v knjigo nam pokaže svojevrstno zasnovó. Za etimološki slovar je nenavadno, da ima kot posebna gesla tudi besedotvorne prvine, predpone in pripone. Gesla so sestavljena tako, da so našete najprej srbohrvaške oblike, nato pa oblike drugih slovanskih jezikov. Včasih je le omenjeno, da je beseda že praslovanska ali pa splošno slovanska. Temu sledijo etimološke razlage, prav na koncu pa je navedena literatura, iz katere so vzete besede, in tista strokovna, ki se ukvarja z obravnavano besedo ali vso besedno družino. Vendar ta zgradba ni dosledna. Najdemo tudi gesla (največkrat povzeta po akademskem slovarju, npr. *gulja*, *dosalja*, *fute*, *imbrina* itd.) brez vsakršne razlage. Ker pri-

reditelji v predgovoru poudarjajo, da so v slovarju pustili samo nekatere izmed tistih besed iz gradiva, ki so bile še brez etimologije, ni jasno, po kakšnih merilih so jih izbrali. Redkejša so gesla z lokacijo, a brez vira, iz katerega so vzeta, ki jih zato ni mogoče preverjati, npr. *drijaman*. Nekatera teh gesel ima le Rečnik srpskohrv. knjiž. i narodnog jezika, Bgd. 1957 in d., npr. *bela*, *beleca*, celo v razširjenem pomenu, a Skok tega ne omenja. Presenečajo nas tudi slovanska gesla, ki jih tu in tam srečamo, npr. *binec*, *hretiti se*, ali pa toponimi, ki so zunaj hrvaškega ali srbskega etničnega prostora, npr. *Gumin*. Nekoliko moti tudi to, da še ni registra, po katerem bi se dalo hitro ugotoviti, kje je kaj. V besedilu je ob besedi večkrat kratica v. (= vidi), vendar pa beseda ni vedno samostojno geslo. Kadar ni, jo je mogoče najti le po naključju.

Pomembno je, da je Skok zelo skrbno zapisoval areale teh besed, manj pa je bil pozoren na zakonitosti, ki bi se pri tem lahko pokazale. Škoda, da je premalo upošteval areale zunaj srbohrvaškega jezikovnega ozemlja. Razumeti pa je treba, da je bilo pred dvajsetimi leti to dosti teže kakor danes, ko imamo na voljo več etimoloških in narečnih slovarjev posameznih slovanskih jezikov. Koristna so tudi opozorila na podobne pomenske razvoje tudi v drugih jezikih. Včasih premalo upošteva homonime. Tako npr. *haber* m. poleg *habar*, gen. *habra*, pomeni »glas« (izpeljanke s turškimi in slovanskimi priponami pa »glasnik, glasonoša; sinonim za puško, top«). Po Skoku je beseda znana še v romunskem, arbanskem, bolgarskem in novogrškem jeziku ter jo zato šteje za balkanski turcizem arabskega izvora. Pri tem pa ne upošteva, da pozna slovenščina dialektalno celo besedno družino: *habriti se* »ustiti se, bahati se«, *haber* »ošaben«, *habra* f. »ženska, ki se mnogo usti« itd. Ker je v slovenskih besedah pomen širši, bi bilo treba zanje iskati drugo razlago, morda pa vsaj deloma tudi za srbohrvaške.

Literatura ob koncu gesel je našeta tako, da iz nje ni mogoče razbrati, kako se posamezni pisci ujemajo z razlagami v geslu; večkrat je tudi brez prave povezanosti z njimi ali pa nepopolna, saj pogosto niso naštetí niti vsi avtorji, omenjeni v besedilu nad njo. Že v predgovoru je zapisano, da literature po letu 1955 niso sistematično zbirali. Najbolj nazoren primer tega je navajanje dvojezičnih slovarjev, niti omenjen pa ni Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika, ki ga izdaja SAN in izhaja že od 1957. leta.

Tiskanje tako zahtevnega besedila je vse-kakor težavna naloga, tudi popravljanje od-tisov ni lahko delo. Zato se ne bom na-drobneje ustavljala pri tiskovnih napakah naslednje vrste: *ke* nam. je — geslo *dobar*, str. 421; *Verwundtschaft* nam. *Verwandschaft* — geslo *četa*, str. 315; *či-* > *ide*. **qui* nam. nasprotno — geslo *čil/-čio*/, str. 324; **ἴσσοf* nam. **ἴσσοf* — geslo *Dunav*, str. 457; 1889 nam. 1899 oz. letnica začetka Sko-kovega objavljanja v srbohrvaškem in francoskem predgovoru; takim se ni mo-goče popolnoma izogniti. Vendar pa bi ra-da opozorila, da je zelo nerodno, kadar je napak preveč, zlasti še, če pomensko spre-minjajo besedilo: *jedan* nam. *jadan* — ge-slo *bogat*, str. 179; -*bc*+*ü* nam. -*bc*+*ii*-geslo -*čin*, str. 325; *čit* nam. *čil* — geslo *čil/-čio*/, str. 323 itd. Ni opravičljivo, če je pomen sploh izpuščen, npr. *bašta*,² *duma* 4⁰, ali pa, če je geslo nedokončano in nejas-no, npr. *endrop*. Želeti bi bilo, da bi bilo tega v naslednjih delih slovarja manj.

Omenila bi tudi splošno razmerje priredi-teljev slovarja do gradiva. Po njihovih be-sedah so iz spoštovanja do pisca le uredili gradivo, ki ga je bil zapustil, dodali so sa-mo nekaj novejša literature in popravili najhujše pomote. To je sicer lepa poteza, za sam slovar pa ne pomeni najboljša re-šitve. Etimološki slovarji navadno ne izha-jajo zelo pogosto, zato je toliko bolj po-membno, da so vsaj v času izida čim bolj na tekočem glede podatkov, ki so dosegljivi po strokovni literaturi. Temeljitejša dopolnila, na primeren način zaznamovana, ne bi zmanjšala našega spoštovanja do pi-sca. Upamo, da bo slovar kljub vsemu do-bro uporaben in da se bodo prvi knjigi kmalu pridružile nadaljnje.*

Alenka Šivic-Dular
Filozofska fakulteta v Ljubljani

* Pred kratkim je izšel drugi del slovarja z gesli od K do P (zadnje geslo je *ponil* »bar, barem. dajbudi, dakle«).

SLOVAR STAROCERKVENOSLOVANSKEGA JEZIKA

Češkoslovaška akademija znanosti že vrsto let, natančneje od 1956, ko je izšel prvi, pos-kusni snopič, izdaja slovar starocerkveno-slovanskega jezika. Slovar je za slavistiko nadvse pomemben, saj je potreben tako pri primerjalnem študiju slovanskih jezikov kot pri študiju zgodovine posameznih slov. jezikov.

Najpomembnejši dosedanji slovar cksl. je prav gotovo Miklošičev »Lexicon paleoslo-venico-graeco-latinum emendatum auctum«, izdan na Dunaju v letih 1862—1865. Žal je Miklošič črpal gradivo le iz mlajših cer-kvenoslovanskih spomenikov. Leta 1955 sta v Heidelbergu L. Sadnik in R. Aitzetmüller izdala Handwörterbuch zu den altkirchen-slavischen Texten.

Med slovarje starocerkvenoslovanskega je-zika pa ne moremo prištevati slovarjev v hrestomatijah, ki zajemajo le odlomke spomenikov, niti slovarja Sreznevskega, ki je črpal gradivo iz staroruskih spomenikov.

Češka slavistika ima bogato tradicijo v raz-iskovanju najstarejšega slovanskega knjiž-nega jezika. Že Josef Dobrovský (1753—1829) je v svojem delu »Institutiones lin-guae slavicae dialecti veteris«, izdanem na Dunaju leta 1822, podal pregled cerkveno-slovanskega jezika. Pozneje sta bila zlasti pomembna Václav Vondrák (1839—1925) in Miloš Weingart (1890—1939). Oba je pri

slovarskem delu prehitela smrt in njuno gradivo je bilo premalo urejeno, da bi ga lahko pozneje uporabili pri sestavljanju ka-kega novega slovarja. Zato so se že med drugo svetovno vojno češki slavisti odlo-čili, da le uresničijo idejo, ki je živela med njimi že toliko časa. V Pragi, pozneje pa še v Brnu, so sestavili komisijo za sta-rocerkvenoslovanski slovar in delo je ste-klo.

Komisija si je najprej sestavila pravila za izpisovanje gradiva, za transkripcijo, iz-brala pripomočke za ugotavljanje izvirmih predlog in določila spomenike, ki naj bi bili zajeti v slovarju. Ob izbiri spomenikov je bilo precej diskusij. Nekateri so zahte-vali, naj upoštevajo le najstarejše, kanonske rokopise, drugi so bili mnenja, da je treba zaobseči še besedni zaklad mlajših spomenikov. Sprevideli so, da bi bilo to delo po drugem predlogu preširoko zastav-ljeno, zahtevalo bi preveč časa in bi bilo tehnično prezahtevno. Odločili so se za srednjo pot.

Izbrali so obdobje najstarejšega starocer-kvenoslovanskega pismenstva, obdobje de-lovanja Cirila in Metoda, to je njune pre-vođe evangelijev in drugih liturgijskih tek-stov iz grških izvirmikov, prevode in pre-pise njunih učencev, poznejše prepise, ki korenijo v tej dobi, čeprav niso ohranjeni v kanonski podobi, ter tako imenovane če-